

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשפ"ג, 2023
מספר השאלון: 29281
נספחים: כרזה וגרף (לשאלה 14)
תמונה (לשאלה 15)

היסטוריה דתית

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.
יש לבחור בשש שאלות. לכל שאלה – $16\frac{2}{3}$ נקודות.
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- ד. הוראות מיוחדות: יש להביא בתשובות עובדות, ולא להסתפק בהערכות כלליות.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

שימו לב: יש לענות על שש מן השאלות 1–15 (לכל שאלה – $16\frac{2}{3}$ נקודות).

פרק ראשון

1. סוציאליזם ועקרונות הנאורות

הציגו שני גורמים שהביאו למצוקת הפועלים במהלך המאה ה-19.
הציגו את הדרך של הסוציאליזם הדמוקרטי לסיוע בפתרון מצוקת הפועלים.
צינו אחד מרעיונות הנאורות שלמדתם עליהם, **והסבירו** כיצד רעיון זה בא לידי ביטוי בסוציאליזם הדמוקרטי.

2. קומוניזם ופשיזם

הציגו שני מאפיינים המשותפים למשטרים הטוטליטריים – קומוניזם ופשיזם.
הציגו מאפיין ייחודי אחד ל**כל אחד** מן המשטרים האלה.
הסבירו במה האידיאולוגיות של שני המשטרים האלה היו מנוגדות זו לזו.

3. הנאוראורתודוקסיה

הציגו את תפיסת העולם של הזרם הנאוראורתודוקסי בנוגע לשילוב בין החיים היהודיים לבין העולם המודרני.
הסבירו כיצד תפיסת העולם שהצגתם באה לידי ביטוי במוסדות החינוך שהקים הרש"ר הירש אן בבית הכנסת של הרש"ר הירש.
הציגו את תפיסת העולם של זרם אורתודוקסי נוסף שלמדתם עליו, בנוגע לשילוב בין חיים יהודיים לבין העולם המודרני.

4. הרב מוהליבר וחובבי ציון

בנימין זאב הרצל כתב על הרב שמואל מוהליבר, מייסד תנועת "חיבת ציון":
"בפעילותו הציונית החל ב־1875... היה קשור לרעיון ההתיישבות היהודית בארץ־ישראל ונתן את חֶלְבּוֹ ודמו (מיטב כוחותיו) לרעיון זה... בקונגרס הציוני הראשון בקטוביץ, ב־1885, היה הרב מוהליבר מהדמויות המובילות. הוא נחשב בצדק מוחלט גורם בעל חשיבות מכרעת בתנועה הציונית ברוסיה... הלב שממנו הזרם זרם חיים לתנועה הציונית".

(א' ארקין, הרב שמואל מוהליבר – הציוני המדיני הראשון, ציוני דרך ומרכז הרב מוהליבר, תשע"ט, עמ' 8, תרגום: ד' נידרלנד, על פי ב"ז הרצל, די ולט, 18/6/1897, עמ' 5–7)

על פי דבריו של הרצל, הציגו שני מאפיינים לדמותו של הרב מוהליבר.
הסבירו במה שאב הרצל השראה מהרב מוהליבר, ובמה הוא חידש ופעל אחרת ממנו. בססו את תשובתכם על המובאה ועל מה שלמדתם על הרצל (סך הכול – שני הסברים).
על פי מה שלמדתם, הציגו שתי החלטות שהתקבלו בוועידת קטוביץ'.

5. מאפייני זהות של ערביי ארץ־ישראל

צינו שניים מבין רכיבי הזהות שרווחו בקרב ערביי ארץ־ישראל בתקופה שלפני מלחמת העולם הראשונה.
הציגו את דילמת הזהות שהתעוררה בקרב ערביי ארץ־ישראל לאחר מלחמת העולם הראשונה.
הסבירו כיצד ועידת סן־רמו (1920) השפיעה על ההכרעה בדילמה שהצגתם.

פרק שני

6. מרד גטו ורשה

ציינו מניע אחד של חברי תנועות הנוער בגטו ורשה לארגון המרד, החל מקיץ 1942. **ציינו** את שמם של שני הארגונים שהיו מעורבים בארגון המרד. **הציגו** יתרון אחד שהיה לכל אחד מן הארגונים (סך הכול – שני יתרונות). **הסבירו** מדוע החל מקיץ 1942 מרבית התושבים בגטו שיתפו פעולה עם ההכנות למרד.

7. תנועת המרי העברי

בתנועת המרי העברי שלוש המחתרות שיתפו פעולה, על אף המחלוקת ביניהן בנוגע לדרך המאבק בבריטים. **הסבירו** מדוע הוקמה תנועת המרי העברי. **הציגו** את המדיניות של תנועת המרי ששלוש המחתרות הסכימו עליה. **הסבירו** מדוע טענה הנהגת היישוב כי פיצוץ מלון "המלך דוד" היה מנוגד למדיניות המוסכמת של תנועת המרי העברי. **הסבירו** כיצד הצדיק האצ"ל פעולה זו.

8. מלחמת העצמאות

במסגרת תוכנית פר"ח צפיתם בסרטון "שיירת יחיעם, שחזור הקרב", ובקדימון לסרט "מכתבים מן המלחמה" העוסק בהגנה על גוש עציון. על פי הסרטון אן הקדימון, **הציגו** את החשיבות האסטרטגית של השליטה היהודית ביחיעם אן בגוש עציון. הנשים המופיעות בסרטון ובקדימון מעלות דילמות שעימן הן התמודדו. **בחרו** בסרטון או בקדימון ו**ציינו** את שמו. **הסבירו** את הדילמה שמועלית בסרטון או בקדימון שבחרתם. **הציגו** את דרך הפעולה שבה בחרה האישה, הנראית בסרטון או בקדימון. האם אתם מזדהים עם דרך זו? **הציגו** את עמדתכם בדילמה ו**נמקו** אותה.

9. עליית יהודי אתיופיה

במסגרת תוכנית פר"ח צפיתם בסרט "דקה לשמונה – מבצע משה" ובסרט "מנמל סודן לירושלים", העוסקים בעליית יהודי אתיופיה. על פי הסרטים, **הציגו** שני קשיים שעמדו בפני יהודי אתיופיה בדרכם לארץ-ישראל. **בחרו** באחד הסרטים ו**ציינו** את שמו. **הסבירו** כיצד אחד הקשיים שהצגתם בא לידי ביטוי בסרט. בתשובתכם התבססו על אחד הרכיבים של השפה הקולנועית. **ציינו** ערך אחד שאפשר ללמוד מן ההתמודדות של יהודי אתיופיה עם קשיי העלייה לארץ-ישראל, וה**סבירו** כיצד הערך שציינתם בא לידי ביטוי בתוכן של אחד הסרטים, בתשובתכם **ציינו** את שם הסרט.

10. מלחמת ששת הימים

הציגו שתי סיבות לתחושות החרדה ששררו בציבור הישראלי ערב מלחמת ששת הימים. **הסבירו** כיצד ניסתה ההנהגה הישראלית לחזק את תחושת הביטחון בקרב הציבור לפני המלחמה. **הסבירו** את תרומתו של חיל האוויר לניצחון במלחמת ששת הימים.

פרק שלישי

לפניכם שלושה קטעי מקור מן הספר "לכתוב עד כלות – יומנה של נערה מגטו לודז'".
הקטעים א-ב נכתבו בידי עורכות הספר, וקטע ג הוא מתוך יומנה של הנערה רבקה ליפשיץ.

קטע א: הקמת ה"רסורטים" בגטו לודז'

בקיץ 1940, לאחר הקמת גטו לודז', הצטוו היהודים למסור את כספם. בתמורה הם קיבלו שטרות מיוחדים לשימוש בגטו, ורק באמצעותם יכלו לקנות מזון. זה היה אמצעי יעיל לשדוד את כספם של היהודים וכן להגביר את בידוד הגטו, שכן ליהודים לא היה כסף מזומן שבאמצעותו היה אפשר לשחד פקידים גרמנים או מבריחים פולנים כמו בגטאות אחרים.
בפברואר 1940 פנה ראש היודנראט, חיים רומקובסקי, לגרמנים והציע להם להשתמש בכוח העבודה היהודי למטרותיהם, ובשכר העבודה שיקבלו הוא יוכל לרכוש מזון ליהודי הגטו. הממונה הגרמני על הגטו, הנס ביבוב, הצליח לשכנע את מושל המחוז לתמוך בהקמת מפעלים בגטו, ואלה כונו "רסורטים". ביבוב הצליח לשכנע את הצבא הגרמני להזמין מהגטו ביגוד, תרמילים, נעליים וכדומה. נוסף על כך הוא הצליח להשיג אלפי הזמנות מחברות פרטיות. הרסורטים היו בתוך הגטו, ולכן היהודים לא יצאו לעבוד מחוץ לגטו, כמו בכמה גטאות אחרים. לאורך זמן הייתה לכך השפעה שלילית, כי הדבר הגביר אף יותר את בידודם של היהודים ומנע אפשרות להבריה מן החוץ מזון ואמצעי מחיה אחרים.

הממונים הגרמנים הצליחו לשכנע את שר החינוך הגרמני בחשיבות קיום הרסורטים, ועל כן בשנים 1942-1944 עבדו מרבית תושבי הגטו בכמאה רסורטים. הגטו היה בפועל מעין מחנה עבודה גדול, והתנאים במפעלים היו קשים ממש. הגרמנים הפיקו מן העובדים היהודים את המרב ובתמורה סיפקו מנות מזון מזעריות שבקושי הספיקו לקיום. בשל הרווחים הגדולים שהפיקו הרשויות הגרמניות מקיומו של הגטו נמנע חיסול הגטו בשנת 1943, השנה שחוסלו בה אחרוני הגטאות שקמו על אדמת פולין. רק בפברואר 1944 הוחלט לחסל בהדרגה גם את גטו לודז', חודשים ספורים לפני שכבש הצבא האדום (הסובייטי) את העיר.

(מעובד על פי א' פרבשטיין, מ' אונגר, ה' חלמיש [עורכות], **לכתוב עד כלות – יומנה של נערה בגטו לודז'**,

מוסד הרב קוק ומכללה ירושלים, 2018, עמ' 171-173, 177, 181)

קטע ב: מפעל השמלות בגטו, בניהולו של לאון גלזר

אחד ה"רסורטים" בגטו לודז' היה מפעל השמלות, בניהולו של היהודי לאון גלזר. גלזר השקיע מאמצים גדולים למען רווחת הילדים ובני הנוער שעבדו ולמדו ברסורט. בין שאר מאמציו הקים גלזר בית ספר קטן, שבו למדו הילדים כמה שעות ביום לאחר עבודתם. ברסורט הוקמו גם תיאטרון ילדים ומועדון יום א'.

(שם, עמ' 43-44)

קטע ג: קטעים מתוך יומנה של רבקה ליפשיץ, נערה מגטו לודז', שעבדה במפעל של גלזר

* גטו לודז', 3 בפברואר 1944: אתמול בשיעור, בלה (המורה) ביקשה מאיתנו לכתוב איך אנחנו מדמינות את ההגעה שלנו [...] לארץ־ישראל [...] הא, ארץ־ישראל, כמה מבטאות מילים אלה, כמה כמיהה יש בי לארץ זו... [עם זאת] הכמיהה הזו נחלשה ככל שהתחזק הגעגוע לאברמק ותמרצ'ה (שניים מאחיקה של רבקה שנפטרו בגטו) [...] עליהם אני חושבת לפני הכול [...] (שם, עמ' 91)

* גטו לודז', 20 בפברואר 1944: אתמול, בשבת, נאלצתי להיות ברסורט [...] זאת הייתה הפעם הראשונה (והלוואי - היחידה!) [...] הסתכלתי איך אנשים הולכים לרסורטים כרגיל. היום הזה, היום הקדוש, האלוקי הזה, הוא עבורם יום חול נורמלי... אבל בשבילי ללכת לרסורט בשבת היה עינוי איום... למרות רצוני חשבתי: [...] אם אהיה חייבת, האם זה לא יהפוך בשבילי לדבר של מה בכך? האם לא אתרגל לכך? הא אלוקים, עשה שלעולם לא אצטרך ללכת יותר לרסורט בשבת! היה לי כל כך רע! רציתי לבכות! [...] כל הזמן לחשתי בלבי "שבת, שבת" כדי שחס וחלילה לא אשכח! ...וכל כך מיהרתי [אחר כך] להגיע הביתה. כל הזמן רק הזכרתי לעצמי "שרק לא אשכח!". הא, כל כך קשה...

(שם, עמ' 113)

השאלות 11–13 נוגעות לקטעים שבעמוד 4.

11. על פי מה שלמדתם, ציינו מטרה אחת של הגרמנים בהקמת הגטאות לאחר כיבוש פולין (ספטמבר 1939).

על פי מה שלמדתם, ציינו שניים מתנאי החיים שאפיינו את כלל הגטאות בפולין.

על פי קטע א, ציינו והסבירו שני קשיים שהיו ייחודיים ליהודים שנכלאו בגטו לודז'.

12. על פי מה שלמדתם, הסבירו מדוע מינו הנאצים יודנראטים לאחר כיבוש פולין.

ראש היודנראט בגטו לודז', חיים רומקובסקי, היה דמות שנוייה במחלוקת כבר בימי הגטו. עם זאת היו היסטוריונים שבחרו ללמד זכות על פועלו.

על פי קטע א, הציגו טיעון אחד לזכות פועלו של רומקובסקי.

13. על פי מה שלמדתם, הציגו את שתי המשמעויות של רעיון "קידוש החיים" בגטאות.

על פי קטעים ב ו-ג, הציגו שתי דוגמאות שבהן בא לידי ביטוי הרעיון של "קידוש החיים" בגטו לודז'. בנוגע לכל אחת מן הדוגמאות ציינו והסבירו איזו מן המשמעויות היא מבטאת.

פרק רביעי – מקורות חזותיים

14. מאורעות תרצ"ו–תרצ"ט

בנספח לשאלה זו, מוצגים כרזה שפורסמה ביישוב היהודי בחודש מרץ 1938, ו**גנר** המציג נתונים על המשק הכלכלי של היישוב בשנים 1936–1939.

עיינו בנספח, וענו על שני הסעיפים א–ב.

א. על פי מה שלמדתם, הציגו את המטרה של ערביי ארץ-ישראל בהחלטתם לפתוח בשביתה כללית

בתחילת מאורעות תרצ"ו–תרצ"ט.

על פי מה שלמדתם, ציינו שתי הוראות שנתן הוועד הערבי העליון לערביי ארץ-ישראל במהלך השביתה הכללית.

על פי הכרזה, הציגו שני נימוקים שבהם משכנעים כותבי הכרזה את הצרכנים היהודים לרכוש ביצים דווקא

מתוצרת עברית.

ב. על פי הגרף, הסבירו מדוע אפשר לטעון כי הייתה היענות של אנשי היישוב היהודי לקריאתו של "האיגוד למען תוצרת הארץ", המוצגת הכרזה.

האם הייתה היענות בעוד ענפים מלבד ענף הלול (ביצים)? **נמקו** על פי נתונים מן הגרף.

על פי מה שלמדתם, הציגו תוצאה שלילית אחת של מאורעות תרצ"ו–תרצ"ט ליישוב היהודי.

15. העלייה ההמונית

א. הציגו גורם אחד שהביא לעלייה של יהודים רבים מאירופה לישראל לאחר קום המדינה.

הציגו גורם אחר לעלייה של יהודים רבים מארצות האסלאם לישראל לאחר קום המדינה.

הסבירו מדוע רבים מן העולים החדשים שהגיעו לישראל לאחר קום המדינה לא שינו את אורחות חייהם לאחר עלייתם.

ב. בנספח לשאלה זו יש תמונה של מעטפת מכתב שנשלח בשנת 1949 לחייל בצבא ההגנה לישראל.

הציגו את הדרישה מן החייל המצוינת בחותמת שהוטבעה על המעטפה.

ציינו את המדיניות של ממשלת ישראל באותה תקופה, שהביאה לדרישה זו.

ציינו אם אתם מזדהים עם דרישה זו או מתנגדים לה. **נמקו** את דעתכם על בסיס עולם הערכים שלכם.

בהצלחה!

אז הצרכן העברי בחיפה!

ענף הלול הוא מקור חשוב בחיי הכלכלה והקיום של המשק החקלאי. כל משק נוסף משמש בסיס להגברת כח האליטה של הארץ.

בזמנים קשים אלה דורש מאתנו המשק העברי לנהל את המלחמה בעד תוצרת עברית ביתר שאת וביחוד העקרת הבית העברית מחויבת להטות שכם למשק החקלאי המעורב המתגונן בשארית כחותיו.

עקרת הבית! המחלקה החקלאית הכריזה על שבועים לביצי „תנובה“

החל ממחר עליך להקפיד בקניית ביצים שתהיינה אך ורק מ„תנובה“.

זכרי! קיום המשק העברי הוא קיום שלך ובני משפחתך הוא קבע את גורל קיומו של הישוב העברי.

כולנו לעזרת ענף הלול! נשתמש בביצי „תנובה“!

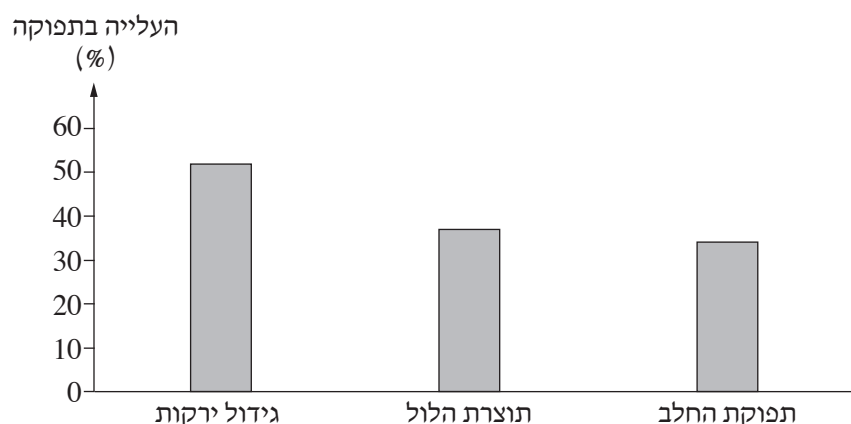
האגוד למען תוצרת הארץ בחיפה

המחלקה החקלאית

1936
חברת לולות
החברת לולות

מתוך: ס' רג'אן שטאנג ונ' חזן (עורכות), *תרבות חזותית בישראל*, הוצאת הקיבוץ המאוחד ושנקר, 2017, עמ' 541.

השפעת מאורעות תרצ"ו-תרצ"ט על התפוקה במשק הכלכלי של היישוב היהודי

מתוך יובל ארנון-אוחנה, *מרד ערבי בארץ-ישראל, 1936-1939*, אריאל, 2013, עמ' 224.

